

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI TEXNOLOGIYA DARSLARIGA JALB QILISHDA TANQIDIY TIKLASH USULLARI ORQALI KLASTER YONDOSISH

Pardaboeva D.G‘.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Tayanch so‘zlar: boshlang‘ich sinf, o‘quvchilar, texnologiya, faoliyat, fikrlash, qobiliyat, tanqidiy fikrlash, pedagogik faoliyat, klaster usuli, vaziyatdan chiqish, yo‘lini topish, qiziqish, axborot to‘plash.

Ключевые слова: начальный класс, учащиеся, технология, деятельность, мышление, способности, критическое мышление, педагогическая деятельность, кластерный метод, выход из ситуации, поиск пути, интерес, сбор информации.

Key words: primary school, students, technology, activity, thinking, abilities, critical thinking, pedagogical activity, cluster method, way out of the situation, pathfinding, interest, information collection.

Hozirgi vaqtda ta‘lim jamiyatning ehtiyojlariga javob beradigan, o‘zgaruvchan turmush sharoitlariga moslasha oladigan, tanqidiy vaziyatlardan chiqish yo‘lini topa oladigan, o‘z-o‘zini rivojlantirish va o‘z-o‘zini o‘rganishga qodir bo‘lgan shaxslarni tarbiyalash maqsadida modernizatsiya qilinmoqda. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga texnologiya darslarini joriy etilishi barcha faoliyat turlarida faol va fikrlash qobiliyatiga ega “yangi” shaxsni tarbiyalash zaruratini keltirib chiqardi. Texnologiya darslarini qiziqarli tashkil etish uchun turli xil texnologiyalar qo‘llaniladi, ulardan biri tanqidiy fikrlash texnologiyasidir. “Tanqidiy fikrlash o‘z aqliy faoliyati, tushunchalar, mulohazalar, xulosalar, savollar bilan ishlash qobiliyati, analitik faoliyat qobiliyatini rivojlantirish, shuningdek, boshqa odamlarning o‘xshash imkoniyatlarini baholash qobiliyatini aks ettirish qobiliyatini o‘z ichiga oladi”. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish umum ta‘lim maktabining boshlang‘ich sinf o‘quvchilaridan boshlanish kerak, chunki tanqidiy fikrlash har bir insonning eng muhim qobiliyatidir, bu nafaqat ta‘lim jarayonida, balki insonning kelajakdagi hayotida ham zarurdir. Boshlang‘ich maktab yoshidagi bolalar bilan ishlashda nafaqat voqelikning o‘zgaruvchan

sharoitlari bilan bog‘liq holda, balki o‘quvchilarning charchoqlarining oldini olish uchun faoliyat turlarini o‘zgartirish zarurati tufayli ham doimo o‘qitishning yangi klasterli yondashuvlarini izlash kerak. Turli xil yondashuvlar orasida maktab o‘quvchilarining intellektual qobiliyatlari va samarali fikrlashlarini yaxshilashga yordam beradiganlarga ustunlik berish kerak. Tanqidiy fikrlashning juda ko‘p usullari bo‘lib, o‘qituvchiga darsni boshqalardan ko‘ra farqliroq o‘tish uchun qo‘l keladi. Bu jarayon usullari - og‘zaki, vizual, amaliy ish bajarishni qiziqarli tashkil etishga yordam beradi. Tayyorlanadigan topshiriqlar bolaning «zerikishga» vaqti bo‘lmaydigan tarzda tayyorlanishi va o‘rgatilishi lozim. Tanqidiy fikrlash usullari maktab o‘quvchilariga mustaqil ravishda bilim olish, o‘z nuqtai nazarini ifoda etish, sinfdoshlarning fikrlarini tinglash, xulosalar va umumlashmalar qilish imkoniyatini beradi. Kichik yoshdagi maktab o‘quvchilarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning turli usullari mavjud, masalan: juftlikda o‘qish-jamlash, sinxronlash, to‘xtash, burchaklar, mantiqiy zanjir va boshqalar. Biz klaster usulini ko‘rib chiqamiz. Klaster usuli materialni grafik tarzda taqdim etish usuli bo‘lib, mavzuni o‘rganish yoki umumlashtirishda fikrlash jarayonining natijasini tasavvur qilish imkonini beradi. Klaster chiziqli bo‘lmagan fikrlashning aksidir. O‘qitishda klaster usulidan foydalanilganda o‘quv materialini munosabatlarni kuzatgan holda ixcham va mantiqiy bayon qilinadi. Ushbu usul kichik yoshdagi maktab o‘quvchilarini o‘qitishda, shuningdek, bolalarda vizual va xayoliy fikrlashning ustunligi bilan bog‘liq. Ma‘lumotlar ularga klaster - diagramma ko‘rinishida taqdim etilsa, yodlash darajasi ancha yuqori bo‘ladi, shuningdek, bolalarga berilgan mavzular bo‘yicha mustaqil ravishda klasterlar tuzganda, ular muhim fikrlarni xotirada saqlab qoladilar. O‘quvchilarning tanqidiy fikrlash texnologiyasidan foydalangan holda rivojlantirishda rivojlanishning uchta asosiy tarkibiy qismi, bosqichlari bo‘lishi kerak.

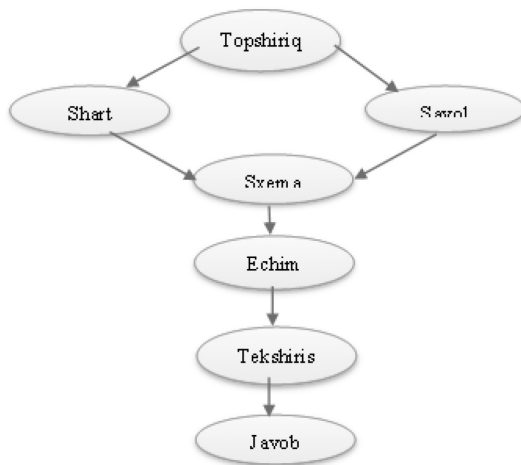
1. Anglash.
2. Tushunish.
3. Refleksiya.

Birinchi bosqichda – muammoning paydo bo‘lishi sodir bo‘ladi, o‘qituvchi barcha bolalarni ishga jalb qiladi, ular mavzu bo‘yicha allaqachon ega bo‘lgan bilimlarini takrorlaydi, mulohaza yuritadi va javob berilishi kerak bo‘lgan savollarni beradi.

Ikkinchi bosqich – tushunish bosqichida o‘quvchilar axborot bilan ishlaydilar, matnlarni o‘qiydilar. Ular rasmlarga qaraydilar, misol va masalalarni yechadilar, shu jarayonda olingan faktlarni tahlil qiladilar. Mulohaza bosqichida bolalar mustaqil ravishda olgan bilimlarini tahlil qiladilar va xulosalar chiqaradilar.

Bosqichlarga muvofiq klaster usuli ularning har qandayiga qo'llanilishi mumkin. Test bosqichida o'quvchilar mavzu bo'yicha o'zlarining mavjud bilimlarini sxematik tarzda tuzadilar va shu bilan o'zlarini ushbu mavzu muammolarini yanada o'rganishga undaydilar. Qiyinchilik bosqichida bolalar taqdim etilgan barcha materiallarni tuza oladilar.

Uchinchi bosqichda – maktab o'quvchilaridan olingan bilimlarni

tizimlashtirish va umumlashtirish taklif etiladi. Klaster usuli boshlang'ich maktabdagi har qanday dars uchun qo'llaniladi, u bir vaqtning o'zida bir nechta bosqichlardan o'tishi va bir bosqichdan ikkinchisiga silliq o'tishi mumkin. Bu usuldan foydalanishda o'qituvchi ham, sinf ham, juftlik ham, individual ish shakllaridan foydalanishi mumkin. Klaster usuli sinfda ham, uyda ham, uy vazifasini bajarishda ham qo'llaniladi.

Tanqidiy fikrlash - bu o'quvchilarning intellektual rivojlanishini rag'batlantiradigan pedagogik texnologiya xamda klaster va uning usullaridan (texnikalaridan) biridir.

Klaster - asosiy semantik birliklar aniqlanganda va ular orasidagi barcha bog'lanishlarni ko'rsatadigan diagramma shaklida qayd etilganda axborotni tashkil qilishning grafik shakli. Bu o'quv materialini tizimlashtirish va umumlashtirishga yordam beradigan tasvirdir.

Boshlang'ich sinf darslarida klaster usulidan foydalanishni ko'rib chiqamiz. Masalan, matematika darsida masala va uning asosiy qismlari bilan tanishishda tegishli klaster tuzish maqsadga muvofiqdir (1-rasm).

1. Guruh. Klaster bo'yicha 1 topshiriq. (1-rasm)

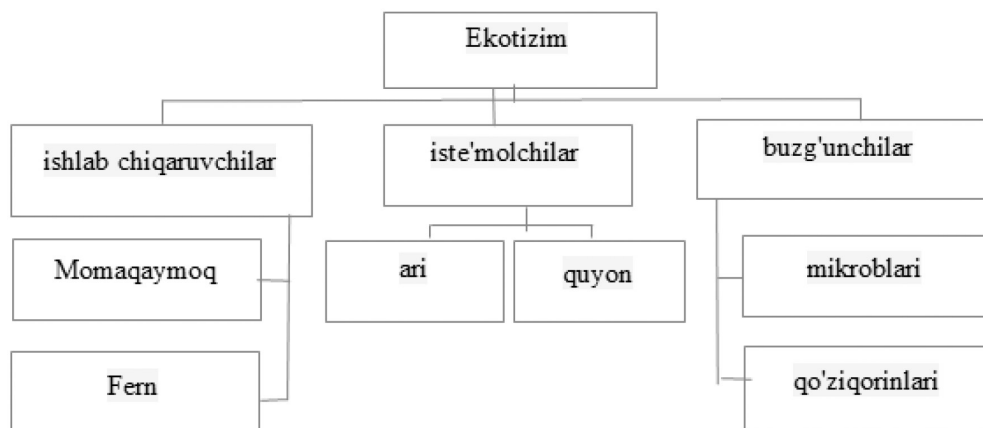
Atrofdagi dunyo bo'yicha darsda "Ekotizim" mavzusini o'rganishda siz tegishli klasterni yaratishingiz mumkin. (2-rasm)

3. Guruh. Klaster bo'yicha topshiriq ekotizim. (2-rasm).

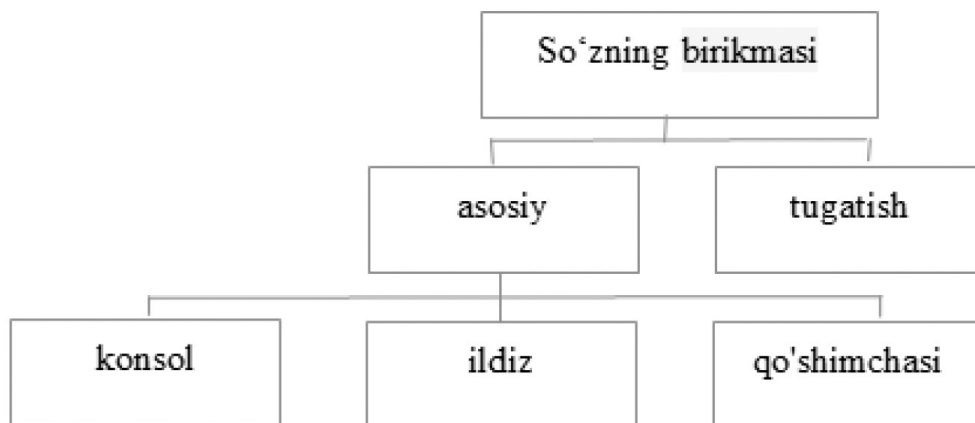
Rus tili darslarida qoidalar va mavzularni osonroq o'rganish uchun klasterlar yaratishning ko'plab turlari mavjud, masalan, "So'zning tarkibi". (3-rasm).

4. Guruh. Klaster bo'yicha topshiriq so'z birikmasi. (3-rasm)

Boshlang'ich maktab sinflarida tanqidiy fikrlash usullaridan foydalanish juda muhimdir. Bu juda oddiy va hech qanday qiyinchilik tug'dirmaydigandek

tuyulishi mumkin, ammo tanqidiy fikrlash usullarini qo'llash uchun ham o'qituvchi, ham bolalarni tayyorlash kerak. Shunga qaramay, tanqidiy fikrlash usullaridan foydalanish quyidagilarga imkon berishini ta'kidlash lozim:

- maktab o'quvchilarining bilim olishga qiziqishini oshirish;
- motivatsiyani kengaytirish;
- bolalarning yangi ma'lumotlarni idrok etish samaradorligini oshirish;
- olingan bilimlarni mustahkamlash va tizimlashtirish;
- muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish.

Bularning barchasi fikrlash, xulosa chiqarish, har qanday vaziyatdan chiqish yo'lini topish, qo'yilgan muammolarni hal qilish qobiliyatiga ega bo'lgan komil shaxsni shakllantirishga yordam beradi.

Adabiyotlar:

1. Абдураимова Г.О. Бўлажак бошлангич синф ўқитувчиларини технология фанини ўқитишга методик тайёргарлигини такомиллаштириш: Пед. фан. Фалс. док. (PhD) дисс. –Тошкент, 2022. – 24 б.
2. Боброва, С.Я., Жукова, Н.В., Ярובה, В.В. Актуальные вопросы фор-мирования кластеров как инструмента повышения конкурентоспособности региона // *Фундаментальные исследования*. – 2007. – № 12 – С. 508-509.
3. Волон, В.Т. Фрактально-кластерная теория управления образовательными структурами: монография / В.Т.Волон. - Казань: Издательство Казанского гос. ун-та, 2000. – 303 с.
4. Аҳмадалиев Б.С. Педагогик кластер ёндашуви асосида тарбиявий ишларни такомиллаштириш механизлари // Пед. фан. Фалс. док. (PhD) дисс. автореф. – Чирчик, 2022. –18 б.
5. Pardabaev J.E. “STEAM” – Education as an innovative approach to the development of vocational training for students” // *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*. Vol. 8 No. 3, 2020. ISSN 2056-5852.
6. Попов, О.А. Кластерный анализ. Просто о сложном // *Статистика в психологии и педагогике* / Режим доступа: <http://psystat.at.ua/publ/1-1-0-18>.
7. Селевко Г.К. Компетентности и их классификация / Компетенция и компетентность: сколько их у российского школьника // *Народное образование*. – 2004. - № 4. – С. 136-144.

РЕЗИМЕ

Ushbu maqolada tanqidiy fikrlashni rivojlantirish umum ta'lim maktabining boshlang'ich sinf o'quvchilaridan boshlanish kerak, chunki tanqidiy fikrlash har bir insonning eng muhim qobiliyatidir, bu nafaqat ta'lim jarayonida, balki insonning kelajakdagi hayotida ham zarurdir.

РЕЗИМЕ

В данной статье развитие критического мышления следует начинать с младших школьников, ведь критическое мышление – важнейшая способность каждого человека, оно необходимо не только в учебном процессе, но и в дальнейшей жизни человека.

SUMMARY

In this article, the development of critical thinking should begin with primary schoolchildren, because critical thinking is the most important ability of every person; it is necessary not only in the educational process, but also in a person's future life.